

БӨЛІМ: ПСИХОЛОГИЯ

Мектепке дейінгі ұйым жағдайында сөйлеу бұзылыстарының алдын алу жұмысының психологиялық аспектілері

ЖАРИЯЛАНДЫ
08.02.2026СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/187007/>**Джунусова Нурбала Абилкасымовна**

Лауазымы: Педагог-психолог

Қызылорда облысы, Жаңақорған ауданы, Түгіскен ауылы

«Айдана-1999» балабақшасы

КІРІСПЕ

Мектепке дейінгі жаста баланың сөйлеу тілі оның психикалық дамуының жетекші көрсеткіші болып табылады. Сөйлеу баланың танымдық үдерістерінің қалыптасуына, эмоциялық күйінің тұрақтануына және әлеуметтік қарым-қатынас орнатуына тікелей ықпал етеді. Осы кезеңде сөйлеу тілінің дамуында байқалатын ауытқулар баланың тұлғалық қалыптасуына, мінез-құлқына және мектепке психологиялық дайындығына кері әсер етуі мүмкін. Ғылыми зерттеулер мектепке дейінгі кезеңде сөйлеу тілі қарқынды дамып, оның барлық құрылымдық компоненттері қалыптасатынын көрсетеді. Дәл осы жаста баланың сөйлеу белсенділігі, сөздік қоры мен қарым-қатынас дағдылары дамып, қоршаған ортамен өзара әрекеттесудің негізі қаланады. Сөйлеу дамуындағы ауытқулар баланың өз ойын жеткізу мүмкіндіктерін шектеп, эмоциялық күйзеліс пен қарым-қатынас қиындықтарының пайда болуына әкелуі мүмкін.

Осыған байланысты мектепке дейінгі ұйым жағдайында сөйлеу бұзылыстарының алдын алу жұмыстары кешенді түрде ұйымдастырылуы қажет, ал бұл үдерісте психологтың рөлі ерекше маңызға ие. Психолог баланың психикалық дамуын жүйелі түрде бақылау, қолайлы психологиялық орта қалыптастыру және сөйлеу дамуына әсер ететін тәуекел факторларын ерте кезеңде анықтау арқылы алдын алу жұмыстарының тиімділігін қамтамасыз етеді.

Сөйлеу дамуының психологиялық табиғаты.

Сөйлеу тілі психология ғылымында баланың жоғары психикалық функцияларының қалыптасуымен тығыз байланысты үдеріс ретінде қарастырылады. Сөйлеу арқылы бала қоршаған ортаны таниды, өз тәжірибесін жүйелейді және эмоциялық-ерік саласын реттейді.

Мектепке дейінгі жаста сөйлеу дамуы келесі психикалық үдерістермен өзара байланыста дамиды:

- ойлау;
- қабылдау;
- ес;
- зейін;
- эмоциялық жауап беру.

Сөйлеу дамуының кешеуілдеуі немесе бұзылуы осы психикалық үдерістердің дамуына кері әсер етіп, баланың жалпы психологиялық дамуын тежейді.

Сөйлеу бұзылыстарының психологиялық салдары.

Сөйлеу бұзылыстары бар балаларда тек тілдік қиындықтар ғана емес, сонымен қатар бірқатар психологиялық ерекшеліктер байқалады. Атап айтқанда:

- қарым-қатынастан қашу немесе шектелу;
- өзіне деген сенімнің төмендеуі;
- ұялшақтық, тұйықтық немесе мазасыздық;
- агрессивті немесе қорғаныш мінез-құлықтың пайда болуы.

Бұл ерекшеліктер баланың ұжымға бейімделуін қиындатып, әлеуметтік тәжірибе жинақтауына кедергі келтіреді. Сондықтан сөйлеу бұзылыстарының алдын алу психологтың профилактикалық қызметінің маңызды бағыты болып табылады.

Сөйлеу бұзылыстарының пайда болуындағы психологиялық факторлар.

Ғылыми зерттеулер сөйлеу бұзылыстарының пайда болуына психологиялық факторлардың елеулі әсер ететінін көрсетеді. Олардың қатарына:

- бала мен ересек арасындағы эмоционалдық байланыстың әлсіздігі;
- отбасындағы тұрақсыз психоэмоционалдық ахуал;
- баланың эмоциясын елемеу немесе шамадан тыс бақылау;
- баланың бастамасын шектеу;
- созылмалы стресс жағдайлары жатады.

Аталған факторлар баланың сөйлеу белсенділігін төмендетіп, сөйлеу дамуының табиғи қарқынын баяулатады.

Мектепке дейінгі ұйым жағдайында алдын алу жұмысының психологиялық аспектілері.

Психологиялық диагностика және мониторинг.

Сөйлеу бұзылыстарының алдын алуда психологтың негізгі міндеттерінің бірі – баланың психикалық дамуын жүйелі бақылау. Психолог сөйлеу белсенділігі, қарым-қатынасқа түсу ерекшеліктері, эмоциялық күйі арқылы сөйлеу дамуындағы тәуекел факторларын ерте кезеңде анықтайды.

Қауіпсіз психологиялық орта қалыптастыру.

Баланың еркін сөйлеуі үшін психологиялық қауіпсіз орта аса маңызды. Психолог балабақшада қолайлы эмоциялық ахуал қалыптастыру арқылы баланың қателесуден қорықпауына, өз ойын ашық айтуына жағдай жасайды.

Эмоциялық-ерік саласын дамыту.

Эмоцияны тану және оны сөзбен білдіру қабілеті сөйлеу дамуының маңызды алғышарты болып табылады. Психолог эмоциялық жаттығулар, психологиялық ойындар арқылы баланың эмоциялық тәжірибесін кеңейтеді.

Ойын әрекеті арқылы алдын алу.

Ойын – мектепке дейінгі жастағы баланың жетекші іс-әрекеті. Психолог ойын барысында балаларды диалогқа тарту, бірлескен әрекет ұйымдастыру арқылы сөйлеу белсенділігін арттырады. Ойын арқылы баланың психологиялық қысымы төмендеп, сөйлеу мүмкіндіктері еркін дамиды.

Қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

Сөйлеу бұзылыстарының алдын алуда коммуникативтік дағдыларды дамыту маңызды орын алады. Психолог топтық және жеке жұмыстар арқылы балалардың өз ойын жеткізу, тыңдау және жауап беру дағдыларын қалыптастырады.

Психолог пен логопедтің кәсіби өзара әрекеттестігі.

Сөйлеу бұзылыстарының алдын алу кешенді тәсілді талап етеді. Психолог пен логопедтің бірлескен жұмысы сөйлеу бұзылыстарының психологиялық және тілдік себептерін қатар ескеруге мүмкіндік береді.

Психолог баланың эмоциялық-тұлғалық ерекшеліктерін анықтаса, логопед сөйлеу тілінің құрылымдық компоненттерін дамытуға бағытталған жұмыс жүргізеді.

Отбасымен психологиялық жұмыс.

Баланың сөйлеу дамуы отбасындағы қарым-қатынас сапасына тікелей байланысты. Психолог ата-аналармен жұмыс барысында:

- баламен эмоционалдық байланыс орнатудың маңызын түсіндіреді;
- сөйлеуді қолдайтын қарым-қатынас үлгілерін ұсынады;
- ата-аналардың педагогикалық және психологиялық сауаттылығын арттырады.

Отбасы мен балабақша арасындағы бірізді талаптар сөйлеу бұзылыстарының алдын алу жұмыстарының тиімділігін арттырады.

Қорытынды

Мектепке дейінгі ұйым жағдайында сөйлеу бұзылыстарының алдын алу жұмысы психологтың кәсіби қызметінде маңызды орын алады. Бұл жұмыс баланың сөйлеу тілін ғана емес, оның эмоциялық тұрақтылығын, тұлғалық дамуын және әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз етуге бағытталған. Сөйлеу дамуының уақтылы қолдауға ие болуы баланың өзіне деген сенімін арттырып, қарым-қатынасқа еркін түсуіне және ұжымдық ортада өзін жайлы сезінуіне мүмкіндік береді.

Психологтың ғылыми негізделген, жүйелі және мақсатты қызметі сөйлеу бұзылыстарының алдын алып, баланың мектепке психологиялық дайындығын арттыруға мүмкіндік береді. Алдын алу жұмыстарының тиімділігі баланың жас ерекшеліктерін ескере отырып, психологиялық диагностика, дамыту және түзету шараларының өзара байланыста жүргізілуімен айқындалады. Сонымен қатар психолог, тәрбиеші, логопед және ата-аналардың бірлескен әрекеті сөйлеу бұзылыстарының пайда болу қаупін төмендетіп, баланың толыққанды психикалық және тұлғалық дамуына қолайлы жағдай жасайды.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.